forskarskola i geografi vid uppsala universitet

jan öhman

Geografi har en lång tradition som bildningsämne i Uppsala och det var skolämnets starka position som drev det akademiska ämnet mot en självständig disciplin. I Uppsala examinerades sedan början av 1890-talet geografi tillsammans med statskunskap. År 1904 installerades den första professuren i geografi i Uppsala. År 1949 fick Uppsala sin första professur i kulturgeografi i samband med att man vid alla universitet i landet delade geografiämnet i en kulturgeografisk- och naturgeografisk institution. Både vid universiteten, och kanske i synnerhet, vid de nya högskolorna har geografiämnet de senaste sextio åren kommit att ingå i olika institutionella lösningar, från att vara en del av en samhällsvetenskaplig storinstitution till att man återbildat en mer sammanhållen geografiinstitution. För Uppsalas del kom naturgeografiämnet att för ett tiotal år sedan att uppgå i Institutionen för geovetenskaper. Inom forskningsämnet geovetenskaper bedrivs idag forskarutbildning i en rad ämnen exempelvis naturgeografi, kvartärgeologi, hydrogeologi, metrologi, hydrologi, recent sedimentologi och paleontologi.

Kulturgeografiska institutionen är sedan 1 januari 2007 värdinstitution för hela geografiutbildningen.

Vi anser det angeläget att de studenter som väljer att läsa geografi – idag i huvudsak blivande lärare men också en ökande andel studenter med ett brett geografiintresse inte minst i ljuset av förväntade klimatförändringar – också får en möjlighet att välja geografi som forskarutbildningsämne. Denna fråga har högst påtagligt accentuerats av de nyligen beslutade forskarskolorna för lärare inom det så kallade lärarlyftet. Bakgrunden är att när regeringen 2007 annonserade forskarskolorna så skickade ett ganska stort antal universitet och högskolor in en preliminär ansökan. Regeringen accepterade 21 av dessa som sedan skickades till Vetenskapsrådet för vetenskaplig granskning. I denna process föll elva universitet och högskolors förslag till forskarskola bort. Forskarskolan i geografi med Kulturgeografiska institutionen som värdinstitution och med Högskolorna i Gävle och Dalarna som partnerhögskolor samt Institutionen för didaktik, Uppsala universitet var en av de tio forskarskolor som beviljades medel. Det finns redan ett undertecknat samarbetsavtal mellan Uppsala universitet och Högskolorna i Gävle och Dalarna som rektorerna undertecknat i samband med ansökan. Samarbetet regleras av de villkor som gäller för att få bedriva forskarutbildning. Vad gäller examination, handledningens organisation, studieplaner, kriterier vid antagning, behörighetsregler, seminarieverksamhet, formerna och

kravspecifikation för lic-avhandlingen etc kommer de som antas till forskarskolan i geografi att lyda under samma regelsystem och villkor som redan existerande forskarstuderande inom samhällsvetenskapliga fakulteten

Vi begärde och beviljades av samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden i april 2008 att få inrätta utbildning på forskarnivå i geografi och fakulteten godkände också vårt förslag till allmän studieplan för utbildning på forskarnivå i geografi (se www.kultgeog.uu.se/Foskgeo/default.htm)

Vår vision är att vi nu har en unik möjlighet att starta 25 forskningsprojekt i geografi som till 80% är finansierade under 2,5 år (20% ska man arbeta vid sitt gymnasium). Även om forskarskolan inom lärarlyftet avser licentiatsexamen kommer den att innebära att utflödet av forskning inom geografifältet kommer att bli omfattande. Med tanke på att de forskarstuderande som kommer att antas, alla efter det att de har avslutat sin grundutbildning vid universitetet, i många fall dagligen har jobbat med geografifrågor i sin undervisning på gymnasiet i kanske tio till femton år, så borde de nya forskarstuderande ha möjlighet och potential att snabbt prestera intressant forskning (även om de samtidigt ska läsa sex stycken kurser).

Kursutbudet i forskarskolan består av sex obligatoriska kurser om motsvarande fem veckors heltidsstudier som väljs bland följande 15 kurser:

Blocket »Introduktions- och färdighetskurser» består av *Introduktionskurs,* 7,5 hp*, Geografins idéutveckling*, 7,5 hp, *Att genomföra exkursioner och fältkurser*, 7,5 hp samt *Egen läskurs*, 7,5 hp (utifrån avhandlingsval och i samarbete med handledare och examinator).

Blocket »Metodkurser» består av *Geografiska kvantitativa metoder*, 7,5 hp, *Geografiska kvalitativa metoder*, 7,5 hp samt *Den nya kartografin*, 7,5 hp.

Blocket »Didaktikanknutna kurser» består av *Läromedelsanalys*, 7,5 hp, *Utbildning för Hållbar utveckling*, 7,5 hp samt *Egen didaktisk tematisering*, 7,5 hp.

Blocket »Ämneskurser» har som övergripande och genomgående tema *»Hållbar utveckling»* Kurserna är *Klimatets geografi*, 7,5 hp, *Vattnets geografi*, 7,5 hp, *Landskapets geografi*, 7,5 hp, *Miljöns geografi* 7,5 hp, *Städerna och det urbana*, 7,5 hp, *Ekonomisk geografi* 7,5 hp samt *Globala processer* 7,5 hp.

Betydelse för utbildnings- och forskningsområdet

Geografiämnets arv sträcker sig ända till antiken med intresset och behovet av att beskriva jordytan. Dock har geografiämnet som vetenskaplig disciplin med en syntetiserande ambition, brottats med att balansera de samtidiga kraven på specialisering och brett definierade studieobjekt. Detta har under senare tid medfört att geografiämnet varit i en utsatt position i Sverige, inte minst i skolorna. Mot bakgrund av den rad av utmaningar som både industrialiserade länder och utvecklingsländer står inför till följd av den globala uppvärmningen finns här en rad mycket angelägna forsknings- och utbildningsuppgifter. När nu en icke fungerande natur-kultur-relation blir allt mer uppenbar kommer den att

få tydliga konsekvenser för både »natur» och »kultur», och vad vi vet hittills, kommer detta att ske geografiskt differentierat. Det geografiska perspektivet ger här en utomordentligt solid vetenskaplig grund att stå på. Vi har därför som ett övergripande tema för forskarskolans ämneskurser valt »Hållbar utveckling». Detta tema torde för de kommande åren att bli centralt för utbildningen i skolorna och också som forskningsområde. I ovanstående kursutbud för forskarskolan har vi omsatt detta perspektiv i kurser som vi menar idag tillämpar detta disciplinära geografiska arv på dagens förhållanden. Metodmässigt har inte minst genom digitaliseringen av kartografin en rad nya möjligheter öppnats får såväl undervisningen som forskningen.

Både teoretiska och metodiska problem har funnits när det gäller att översätta den geografiska diskursen till skolornas identitetsskapande uppdrag, bland annat beroende på en relativt outvecklad ämnesdidaktik (Molin 2006).[1] Vi ser här en möjlighet att genom forskarskolan återupprätta banden mellan å ena sidan den disciplinära ämnesteorin och ämnesmetodiken och å andra sidan skolans roll som kunskapsförmedlare och identitetsskapare. I en allt mer globaliserad värld framstår geografins studieobjekt som ett centralt undervisnings- och forskningsområde.

Med tanke på geografiämnets utsatta position i skolväsendet under senare år blir forskarskolan en viktig markering. Efter beslutet att befästa geografiämnets ställning på gymnasiet blir regeringens stöd till forskarskolan i geografi ett klart ställningstagande för att man också är beredd att i detta avseende satsa på ämnet. Forskningsmässigt bör, som framgått ovan, geografiämnet ha en god potential för framtida forskningsinsatser vilka ur ett samhälleligt perspektiv måste anses synnerligen angelägna. Forskarskolans tematisering »Hållbar utveckling» möjliggör både intressanta forskningsuppgifter inom de kommande lic-avhandlingarna och en återföring av dessa frågor till skolorna och eleverna. I skrivande stund är det ingen överdrift att påstå att frågor om hållbar utveckling i dagens skolämnen på gymnasiet i mycket hög grad hamnar under geografiämnet. Inte minst som en ram för andra skolämnen i deras behandling av »hållbar utveckling».

Referens

Molin, Lena (2006) *Rum, frirum och moral. En studie av skolgeografins innehållsval*, Geografiska Regionstudier nr 69, Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet, Uppsala.

Jan Öhman är professor vid Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.
E-post: jan.öhman@kultgeog.uu.se

[1] Se också recension i Geografiska Notiser 2008, nr 1.